

Het schilderij 'Schepen onder de kust' door Jacob Gerritz. Loef (1606-1670) lijkt de theorie te bevestigen dat de overgang van oranje naar rode banen in de praktijk vanzelf ging door verval van pigment

Vlaggen van top

'Vlaggen dienen tot pracht en praal, iets waar Hollanders wel het minst in uitblinken. Vlagvoering kent geen wet, niemand maalt erom, iedereen gebruikt ze zoals het uitkomt', zo schreef Nicolaes Witsen in... 1671! Een willekeurig vaartochtje leert dat er ruim driehonderdvijftig jaar later niet zo veel is veranderd.

Door René Westerhuis

Door de eeuwen heen is er veelvuldig geschreven over de Nederlandse vlag. Historici buitelden massaal over elkaar heen met aantoonbare feiten en fabels over oorsprong en kleuren. Absolute kernvraag: wat was er eerder rood of oranje? Wellicht een van de leukste theorieën lezen we in het boekje *Nederlands Vlag* van de hand van Dr. P.J. Vermeulen, uitgegeven in 1865. Hij schrijft dat de Gorinchemse schipper Klaas Lourenze Blom in 1449 'na aflevering van een vierkante Zaanse standermolen' vanuit Spanje een rood-wit-blaauwe Bourgondische koopvaardijvlag 'eerst als sieraad en later als onderscheidings-teken mede teruggebracht (zou) hebben'. Zeekaarten en een Hollands ijstafereel tonen al begin zestiende eeuw een rood-wit-blaauwe vlag met drie langwerpige horizontale banen.

Dat is eerder dan het 'oranje-blanje-bleu' van de Prinsenvlag, die pas tijdens de Opstand tegen de Spaanse overheersing van de Lage Landen voor het eerst in 1572 werd gesignaleerd. Maar vijftien jaar later al gaf de Admiraliteit van Zeeland opdracht voor de levering van vlaggen in deze kleuren, dus met oranje. Het was het startsein voor de algemene ingebruikname op de vloten van de jonge republiek, want de andere Admiraliteiten en ook de compagnieën volgden. Ze gaven er soms echter een eigen signatuur aan, bijvoorbeeld met een wapenschild of letters in de witte baan.

Rood

In 1653 gelastten de Staten-Generaal dat de oranje baan voortaan rood moest zijn en zo werd

VERDWENEN VAN HET WATER?

Een buitenbeentje in vlaggenland is de KMR-vlag. Deze mag als natievlag (met in de witte baan een ongeklaard gekroond anker) gevoerd worden aan boord van Nederlandse koopvaardij schepen groter dan 500 register-ton, waarvan de gezagvoerder officier der Koninklijke Marine Reserve is, mits de Minister van Defensie daar vergunning toe verleent. De laatste reserve-officier KM die hem mocht voeren stopte echter in 2024 met varen en betwijfeld wordt of het fenomeen ooit nog terugkeert.

de Hollandse of Staatse vlag ingevoerd. Naar een eenduidige reden voor deze aanpassing blijft het gissen, maar een bijkomend praktisch voordeel was er wel: oranje pigment is kostbaar en de gele component (oker) verdwijnt na verloop van tijd. Rood resteert dan. In de praktijk voldoet dat prima, want die kleur is op afstand beter zichtbaar. Kortom: een typisch staaltje Hollandse nuchterheid, of zo je wilt zuinigheid. Kleur was

See het kortste ooit: 'De kleuren van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden zijn helder vermiljoen, helder wit en kobaltblauw'. Het besluit moest de Nationaal-Socialistische Beweging van Anton Mussert de pas afsnijden en blokkeerde zo zijn plan de Prinsenvlag in ere te herstellen. Pas in de jaren vijftig werden de kleuren met NEN-3055 (Nederlandse industrieNorm) ook in technische zin vastgelegd.

- 1 Een zeskleeds vlag aan de gaffel van de bezaanmast van de *Clipper Stad Amsterdam* in traditioneel vlagvertoon tijdens de Parade of Sail, zoals het hoort!
- 2 Twee vlaggen van Talamex naast elkaar: 'NL' (r) met kobaltblauw en 'NL Classic' (l) met donkerblauw naast elkaar. De kleur komt nog het meest in de buurt van de Bataafse vlag
- 3 In het normblad NEN-3055 zijn in 1958 de officiële kleuren van de Nederlandse vlag technisch vastgelegd voor textielgoederen
- 4 De nationale vlag voor de marine van de Bataafse Republiek, in gebruik genomen op 1 maart 1796. In het allegorische embleem houden de Nederlandse Maagd en de Nederlandse Leeuw samen een speer met de vrijheidshoed vast
- 5 Vlag van de Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roei-vereening, één van de drie speciale vlaggen met een gelijke status en functie als de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden

HOOFDCOMMISSIE VOOR DE NORMALISATIE IN NEDERLAND (HCNN)

1. Doel en toepasbaarheid
De in deze norm gegeven vlaggekleuren rood en blauw zijn bedoeld voor de Nederlandse vlag.

2. Vastlegging van de kleuren
2.1 De kleur rood is een helder vermiljoen, de kleur blauw is een kobaltblauw.
2.2 Voor de vastlegging ervan is gebruik gemaakt van het specificatiesysteem voor kleuren, vermeld in de resoluties van de achtste zitting van de Commission Internationale de l'Eclairage (CIE) in 1931.
2.3 Standaardkleuren
Bij belichting met standaardlicht C, invalrichting onder een hoek van 45° met het oppervlak, en waarneming in een richtingsloodrecht op het oppervlak, zijn de waarden van de trichromatische coördinaten en de trichromatische coëfficiënten voor de standaard vlaggekleuren als volgt:

kleur	X	Y	Z	x	y
rood	16,3	10,0	3,0	0,5847	0,3195
blauw	7,5	6,6	25,3	0,1904	0,1675

De coördinaatwaarden zijn daarbij zo gekozen dat voor een ideaal remitterend wit oppervlak geldt: $Y = 100$.

4. Toelatenbare afwijkingen voor wollen vlaggedoek
Bij de vervaardiging van vlaggekleuren zijn de volgende afwijkingen van de onder 2.3 vermelde standaardkleuren toelaatbaar. 1)

Voor de rode kleur:
 $10^4 [15 (\Delta x)^2 + 40 (\Delta x) (\Delta y) + 75 (\Delta y)^2] + 660 \left(\frac{\Delta Y}{Y}\right)^2 \leq 25$

Voor de blauwe kleur:
 $10^4 [290 (\Delta x)^2 - 320 (\Delta x) (\Delta y) + 100 (\Delta y)^2] + 660 \left(\frac{\Delta Y}{Y}\right)^2 \leq 25$

Het teken Δ duidt aan het verschil tussen de coëfficiënten, resp. de coördinaatwaarden, van de te beoordelen kleur en die van de standaardkleur.

1) De formulering van de toelatenbare afwijkingen werd opgesteld door het Vaststellend THD op grond van de nauwkeurigste bepalingen van de maximale toelatenbare afwijking werd opgesteld door CIE 45-4 (kleuren voor textielgoederen).

Vervolg achterzijde

Kleuren voor textielgoederen Vlaggekleuren Rood en blauw	NEN 3055 november 1958
Auteursrechten voorbehouden HCNN	UDC: 677.064:199.9 (475).021

soewieso afhankelijk van de beschikbaarheid van de natuurlijke pigmenten, zoals ultramarijn voor de blauwe baan.

Na de bloeiperiode van de Republiek valt de Hollandse vlag ten prooi aan de politieke strijd tussen staats- en prinsgezinden. Rood versus oranje. De Franse tijd maakte daar met de Bataafse vlag (1796-1807) een einde aan, rood-wit-blauw zijn voortaan de officiële kleuren. Maar een vlaggenwet zou er nooit komen. Wel een Koninklijk Besluit: op 19 februari 1937 tekent Koningin Wilhelmina tijdens haar vakantieverblijf in Zell am

Vlagvoering

De Vlaginstructie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gaat niet specifiek in op het voeren van de Nederlandse driekleur aan boord van schepen en jachten. De schipper wordt echter voldoende houvast geboden voor een correcte vlagvoering en wel vanuit de maritieme traditie. Die stoelt grotendeels op de voorgeschreven vlagvoering bij de Koninklijke Marine en haar voorgangers (Admiraliteit en de Koninklijke Nederlandse Zeemacht). De officiële kleuren bespraken we al. Een ander

VERGANE GLORIE

In de collecties van het Rijksmuseum bevinden zich verschillende oude Nederlandse vlaggen. Van de meeste exemplaren is de herkomst onbekend. Bovenstaande vlag is echter goed gedocumenteerd. In 1865 reikte koning Willem III het dundoek uit aan het schroefstoomschip *Metalen Kruis* (de ex-*Soerabaja*, gebouwd in Amsterdam 1860-1862) in waardering voor haar aandeel in de forcering van de Straat van Simonoseki. Het schip maakte deel uit van een internationale strafexpeditie tegen de Prins van Nagato. De vlag werd voor het eerst gehesen op de rede van Batavia onder een koninklijk saluut (van liefst 101 schoten).

Tevens ontving het schip een diploma in een vergulde zilveren koker. Het metalen kruis (een onderscheiding uit de tijd van de Belgische opstand) en opschrift in de bovenhoek zijn geschilderd. Opvallend zijn de vervangen delen in de rode en blauwe banen die de tand des tijds nog slechter hebben doorstaan dan het originele deel van de vlag. De tekst luidt "TROUW AAN KONING EN VADERLAND 1830-1831" (foto: Rijksmuseum NG-MC-1889-85)

lijk Besluit van 27 juni 1852 door Koning Willem III verleend) en de vlag van de Koninklijke Roei- en Zeilvereniging De Maas in Rotterdam (bij Koninklijke bewilliging van 26 september 1901 door Koningin Wilhelmina verleend).

Blauw of donkerblauw?

Een toenemend aantal sloepen, klassieke motoren zeiljachten en zelfs de nieuwste hightech speeltjes voeren tegenwoordig een vlag die als Oud-Hollandse Vlag of NL Classic wordt aangeprezen. Dit is een driekleur met een donkerblauwe baan. De Vlaginstructie verbiedt dit (helaas) niet, maar deze vlaggen bezitten niet de status van een officiële nationale vlag van het land van herkomst. Juridisch gezien zijn ze daarom ongeschikt voor gebruik tijdens vaartochten naar het buitenland.

Aan de Classic ligt een merkwaardige vorm van nostalgie ten grondslag, de kleur blauw komt nog het dichtst in de buurt van het blauw in de Bataafse vlag, maar leunt zelfs tegen zwart aan. In dat geval heeft de vlag aan je vlaggenstok nog het meest weg van de driekleur van Irak. Waarom zou je daar eigenlijk mee willen rondvaren op bijvoorbeeld de Loosrechtse Plassen? Wat

mankeert er aan een beetje respect voor de officiële vlag van het Koninkrijk der Nederlanden? In dit licht zou ook het epidemische gebruik van provincie- of stadsvlaggen op het hek achterwege moeten blijven, want wie wil er nou door het leven gaan als provinciaaltje?

Afmetingen

Aan boord van (klassieke) zeilschepen kan voor het formaat van de Nederlandse vlag de (vrijblijvende) vuistregel worden gehanteerd van een broeking die gelijk is aan 10 procent van de scheepslengte, met een minimum van driekwart kleed (37,5 x 56,3 cm). De afmetingen van de verschillende vlaggen aan boord moeten op elkaar zijn afgestemd. In de praktijk zijn op jachten vaak belachelijk kleine beleefdheids- en seinvlaggen waar te nemen. Dat is wellicht voordelig, maar zondermeer ongepast en voor de seinvlaggen is het van weinig praktisch nut. Opnieuw een handvat: Nederlandse vlag: 100 procent, beleefdheidsvlag: circa 40 procent, seinvlag: 30 procent, clubstandaard: 25 procent. De nationale vlag hangt, met een zo strak mogelijke broeking, aan een rechte stok op de achtersteven of aan een lichtgebogen stok op het

rechts: Het Friese Statenjacht voor anker vlagt van top tijdens de Stamboekreünie van 2025. Vraag: is de geus 'comme il faut'...

inzet: De koning heeft een eigen standaard, die gebruikt wordt bij zijn aanwezigheid

belangrijk gegeven is de voorgeschreven verhouding tussen de broeking en de vlucht (zie het ABC): die bedraagt 2:3. Verder dient de nationale vlag natuurlijk onbeschadigd, schoon en fris van kleur te zijn. Zo niet, dan worden commandanten, gezagvoerders en beroepsmatige of recreatieve schippers geacht de vlag direct te vervangen. Alle creatieve clubontwerpen ten spijt hebben slechts drie vlaggen een gelijke status en functie als de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden. Allereerst de vlag 'KMR' (zie kader Verdwenen) en daarnaast twee vlaggen binnen de watersport: die van de van de Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roeivereniging in Muiden (bij Konink-

boven: Vlaggen van top aan boord van wachtschip Zr.Ms. *Adolf van Nassau* te Willemsoord (Den Helder) op 12 september 1894

onder: Het gebruik van stads- en provincievlaggen neemt jammer genoeg epidemische vormen aan

vlaggen en *banners* horen volgens de maritieme traditie strikt genomen niet op een schip of jacht thuis. Tijden veranderen, de commercie schreeuwt steeds luider, dus gebruik in verkoophavens, showrooms en afgemeerd of voor anker bij watersporttentoonstellingen of gesponsorde evenementen (b)lijkt onvermijdelijk.

Bij bijzondere feestelijkheden, zoals de Stamboekreunie (zie SdZ 2025.8) worden – alleen in de haven of voor anker – naast de nationale vlag op de vlaggenstok, ook nationale vlaggen aan de masttoppen gevoerd. Bij dit ‘vlaggen van top’ zijn alle vlaggen een slag groter dan de vlag die normaal wappert. Vaak gaat dit gepaard met pavoiseren. Voor dit kleurrijke schouwspel wordt gebruik gemaakt van internationale seinvlaggen. Deze worden dusdanig gegroepeerd dat de kleur van voor- naar achtersteven over drie gelijke lengtes overwegend rood, wit en blauw is. Een verdeling die je bij complete pavoiseerlijnen niet vindt.

Aanslaan en opdoeken

Een vlag sla je aan met een dubbele schootsteek. Haal het halende eind van de vlaggenlijn door de lus aan de bovenzijde, torn deze tweemaal rond tussen de lus en de lijn en trek de lijn strak. Aan de onderzijde buig je de lijn van de vlag eerst in een lus en herhaal je de handelingen. Ook is het mogelijk zogeheten knevelhoutjes of knuttels te gebruiken die door een lus in de vlaggenlijn worden vastgeklemd. Grote seinvlaggen zijn voor-

roer, waarbij de vlag boven de roerklik uitsteekt en de vlaghoek vrijblijft van het water. De broeking is gelijk aan tweerde van de stok. De vlag mag (varend) ook aan de gaffel of in top van de (indien aanwezig) bezaanmast worden gehesen. Een schip voert alleen een nationale vlag wanneer er iemand aan boord is; in de haven of voor anker van 08.00 uur lokale tijd (zondag 09.00 uur) tot zonsondergang. Varend blijft de nationale vlag altijd staan, maar hij mag tussen zonsondergang en zonsopkomst of bij (te) harde wind worden neergehaald.

Andere vlaggen

De geus of Prinsengeus is een standaard die twee uitvoeringen kent. De dubbele geus wordt op een speciale vlaggenmast op de boeg van schepen van de Koninklijke Marine gevoerd. De enkele geus is bestemd voor gebruik op rond- en platbodems. De vlaggenstok staat altijd zo ver mogelijk vooruit, dus op de boeg of boegspriet. Ook eigenaarsvlaggen, clubstandaards en beleefdheidsvlaggen (natie- of handelsvlag van het land dat je bezoekt) hebben een voorgeschreven plek aan boord. Hoe fraai ze ook mogen zijn: reclame-

HET ABC VAN VLAGGEN

De maritieme vlag is een oud en traditioneel product. Het is dus niet onbegrijpelijk dat de onderdelen en het gebruik van de vlag benoemd en beschreven worden met woorden en begrippen die slechts voor een heel klein deel tot het dagelijks taalgebruik gerekend kunnen worden. Het complete ABC omvat een vijftigtal (!) begrippen; we volstaan hier met de begrippen die in de tekst staan.

Beleefdheidsvlag

De natie- of handelsvlag van het land dat door het schip bezocht wordt

Broeking

Geweven band met een ingenaaide lijn langs de zijde van de vlag, die aan de vlaggenlijn wordt bevestigd

Eigenaarsvlag

De persoonlijke standaard van de eigenaar van een schip (zie SdZ 2-2024)

Geus

Vlag op de voorsteven van een schip of een traditioneel jacht

Pavoiseren

Aaneensluitende keten van seinvlaggen van boeg tot achtersteven over alle masttoppen. Alleen bij zeer speciale gebeurtenissen en altijd in combinatie met vlaggen van top

Vlaggen van top

Vlagvertoon bij speciale gebeurtenissen waarbij in alle masttoppen de natievlag wordt gehesen, naast de vlag op de vlaggenstok aan de achtersteven

Vlucht

Het uitwaaiende deel van een vlag

zien van metalen ogen en musketons, meestal messing. De Nederlandse vlag wordt opgevouwen door de kleurbanen zigzag op elkaar te leggen en met blauw buiten een aantal malen dubbel te nemen. Oprollen kan ook, dat voorkomt scherpe vouwen en zorgt voor langer behoud van de vlag. Voor het opbergen van de vlaggen is het handig om aan boord over een vlaggenkastje te beschikken met een vakindeling, of een speciale canvas tas. Een vlag die lang meegaat wordt onvermijdelijk een beetje vuil. Vervangen is niet direct noodzakelijk tenzij er sprake is van een sterke verkleuring, verbleekte kleuren, rafelige randen of andere schade. Wassen gaat in de regel het beste in een lauwwarm sopje. Het is wel raadzaam eerst het wasvoorschrift goed te lezen...